ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ތަފްސީރު (78)

ޑރ. އަބްދުއްސައްތާރު އަބްދުއްރަޙްމާން

(ޑިސެމްބަރު2012ގެ ދަރުމަވަތާ ގުޅޭ)

އަދި ކެތްތެރިވާ މީހުންނަށް ދެއްވާ ޘަވާބު ބަދަލުދެއްވަވުން ވަޢުދުކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿ مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓا۟ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ ﴾ النحل: ٩٦ މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައިވާ ތަކެތި ނިމިގެންދާނެއެވެ. ނަމަވެސް މާތްالله ގެ ޙަޟްރަތުގައިވާ ތަކެތި ދެމިހުންނާނެ ތަކެއްޗެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކެތްތެރިންނަށް، އެބައިމީހުން ކުރި އަމަލުން ކަމާ ރަގަޅުތަކަށްވުރެން އިތުރަށް، އެމީހުންގެ އަޖުރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާ ހުށީމެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ أُو۟لَٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا۟ . . . ﴿٥٤﴾ ﴾ القصص: ٥٤ މާނައީ: "އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެބައިމީހުން ކެތްތެރިވުމުގެ ސަބަބުން ދެގުނައަށް ޘަވާބު ދެވޭނެއެވެ." ކެތްތެރިވުމުގައި أيّوب ގެފާނަކީ މިސާލެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަރަކާތެން ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ إِنَّا وَجَدْنَٰهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ ﴾ ص: ٤٤ މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލެއްކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެތީމެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ވަރަށް ރަނގަޅު އަޅެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ ގިނަގިނައިން ތައުބާވާ ވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލެއްކަމުގައިވެއެވެ."

الإمام الغزالي ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ރިވާކުރެވިފައި ވެއެވެ. މިހަކާ ހަނގުރާމައެއްގައި އަބޫބަކުރުއާ މިނިވަންކުރެއްވި އަލް ސަޢީދުގެ އަރިހުން ވަޢުދެއްވެއެވެ. އައިޢު ސަޢީދު އަންނަނިވި ގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ބަލާ ތިބެވިއްޖެއެވެ. އަޅަކަލާގެފާނު އެއްބާރުލުމެއް ދެއްވި ފަރާތްތަކުން އާރުވަތިގެން ދުނިޔެވިއެވެ. ފުރުޞަތު އަޅުވަނީކީއެވެ؟ އަނިޔާ ސާބިތު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާ ދުޝްމިނުންގެ ޙަޝްކަރާ މި ފޯރާތަން އަދިވެސް ދަމައިޙާރާނެވެ! އަދި ފުރުޞަތު ތިމަންގެ ތިރިއަރާފައިވާ ކޮތަލު ތަރައްގި ބަހަރުތަކެވެ! ތިމަން މިއަދު މިހުންނަނީ ޙަދަރަނެވެ! އިރުއްސަނދުން ދުނިޔޭގައި އޮތްނަމަ ތިޔަ ފެންޓާދު އިޙާދަ ކުރެއްވިއްޔާ ހިއްޖަވާހިރީމެވެ. (إحياء علوم الدين للغزالي 979/4)

﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَن يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتٌۢ ۚ بَلْ أَحْيَآءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ ﴾ البقرة: ١٥٤ މާނައީ: "އަދި މާތްالله ގެ މަގުގައި ޤަތުލުވެގެން ބޭކަލުންނާ މަރުވެގެން، އެބައިމީހުންނަށް މަރުވެފައިވާ ބައެއް ތިޔަބައިމީހުން ނުބުނާށެވެ! އަދި ހިތުން ނުބުނާށެވެ! އެމީހުންނީ ދިރިތިބި ބައެކެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަން އެކަން ނޭނގެނީއެވެ."

އަދި އަނެއް އާޔަތެއްގައި އަންނަނިވި ގޮތުން އަންގަވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتًۢا ۚ بَلْ أَحْيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ ﴾ آل عمران: ١٦٩ މާނައީ: "މާތްالله ގެ މަގުގައި ޤަތުލުކުރެވުނު މީހުން މަރުވެފައިވާ ބައެއް ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެއްގޮތަކަށްވެސް ހީނުކުރާށެވެ! އަދި ހިއްވާ ގޮތުން! އެބައިމީހުންނީ، އެބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ

ހަސްރަތުގައި ދިރިހުރި ބައެއްކަމެވެ. އަދި
އެމީހުނަށް ރިޒުގުދެވޭ ދެއްވާނެއެވެ."
الشّهيد އަދި މާތް اللهގެ މަގުގައި
ހަނގުރާމަކޮށް މަރުވެފައިވާ މީހާއެވެ. عبد
الله بن عباس رضى الله عنهما ގެ އަރިހުން
ރިވާވެފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލަވާތާއި
ބަރަކާތްލެއްވި އިތުރު އެކަލޭގެފާނު
ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އުހުދު ހަނގުރާމައިގެ
ދުވަހު ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނަށް
ޝަހީދުވުމުން މާތް الله އެމީހުންގެ
ރޫޙުތައް ފެހިކުލައިގެ ދޫނިތަކެއްގެ
ބަނޑުގައި ލައްވައެވެ. އެރޫޙުތައް ސުވަރުގޭގެ
ކޯރުތަކަށް ވަރުދުވެ ސުވަރުގޭގެ މޭވާއިން
ކައިއުޅޭއެވެ. އަދި العرش ގެ ހިޔަލުގައި
އެލުވިފައިވާ ރަން ބައްތިތައް ކައިރިއަށް
އައިސް ވަޑައިގަންނައެވެ. ދެން
އެމީހުނަށް ރަނގަޅު ކެއުމާއި ބުއިން
އަދި އަރާމު ލިބޭނެ ތަން ލިބުނުމުން
އެމީހުން ބުނަންފެށިއެވެ. މިވަނީ
ސުވަރުގޭގައި ދިރިހުރި ވާހަކައާއި
މިވަންވަން ރިޒުގު ލިބޭނެކަމާއި
ދުނިޔޭގައި މިހިރި މީހުންނަށް އަންގަވައި
ދެއްވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ އެއީ ޖިހާދު
އަށް އެބައިމީހުން ފަސްޖެހުން ނިކަމެތިކަން
ނުދޭތޯ މިބޭކަން އެއްސެވުމުގައި
ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި ލުއިކަން ހޯދިފި
ފުރުސަތު ނުދިނުމަށްޓަކައެވެ. އަދިނުދިން
މާތް الله އަންގަވިއެވެ. މިތަނުގެ
ޚަބަރު އެހަބަރު އެބައިމީހުނަށް
މިވަން الله ފޮނުއްވާނަމެވެ. ދެން
ސަރީހު ބަޔާންކުރަނީ الإمام القرطبى
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. أنظر تفسير القرطبى
260/4، أنظر سنن أبي داؤد2520

الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

بقىّ بن مخلد އެކަލޭގެފާނުގެ
ސަނަދާއެކު ޖާބިރުގެފާނުގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ޖާބިރުގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލަވާތާއި ބަރަކާތްލެއްވި
އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ދިމާއަށް ބައްދަލުވެ
ވަޑައިގަތުމުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.
އޭ ޖާބިރުއެވެ! ތިކުރައްވަނީ ކޮން
ހިތާމައަކަށްތޯއެވެ؟ މިވަން ދަންނަވީމެވެ.
އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! މިވަނީ ބައްޕަ
ޝަހީދުވެވަޑައިގަތީއެވެ. އަދި ދަރިންތަކެއްވެސް
ދޫކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެއީގެ އިތުރުން
ދަރަނިވެސް އެބައޮތެވެ. އެހިނދު
ސަލަވާތާއި ބަރަކާތްލެއްވި އިތުރު
އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވައެވެ. މާތް الله
ކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅާ ބައްދަލުވެ
ވާހަކަދެއްކެވި ގޮތާއި އުސޫލު ހަބަރެއް
މިވަނަކަށް ކަލޭގެފާނު ނުދެއްވާނަމާތޯއެވެ؟
މިވަން ދަންނަވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ!
އަހަރުމެންގެ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ!
އެހިނދު ސަލަވާތާއި ބަރަކާތްލެއްވި
އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވައެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ކަލޭގެފާނުގެ
ބައްޕާފުޅާ ބަސްފުޅު ވަޑައިގެންނެވީ
އެއްވެސް ހިޖާބެއްނެތިއެވެ. އެކަލާނގެ
ކޮންމެ މީހަކާ ބަސްފުޅު ވަޑައިގެންނެވިޔަސް
ވަޑައިގެންނެވީ ހިޖާބެއްގެ ނިވަކުންނެވެ.
މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް އެބަހީ: جابر
ގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅާ އަންގަވިއެވެ. އޭ
ތިމަންاللهގެ އަޅާއެވެ! ތިބާ ބޭނުންވާކަމެއް
ދަންނަވާށެވެ! އެކަމެއް ކޮށްދެއްވާ
ނަމެވެ. އެހިނދު ޖާބިރުގެފާނުގެ
ބައްޕާފުޅު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންގެ ވެރި
ރަސްކަލާނގެ! ތިރަސްކަލާނގެ މަގުގައި
ދެވަނަ ފަހަރަށް ޝަހީދުވުމަށް މިއަޅާ
ދުނިޔެއަށް ނުކުތުމަށް ފުރުސަތު ދެއްވާށެވެ. އެހިނދު

މާތް الله އަންގަވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު
ދެވަނަ ފަހަރަށް ދުނިޔެއަށް ނުކުންނާނެކަން
ކަމަށް ތިމަންކަލާނގެ ނިންމީމެވެ.
އެހިނދު ޖާބިރުގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު
ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ!
ތިމަންއަޅާގެ ޚަބަރު ދުނިޔޭގައި ތިބި
މީހުންނަށް ދެއްވާފޮނުވާށެވެ! ދެން މާތް الله
آل عمران ސޫރަތުގެ 169 ވަނަ އާޔަތް
ބާވައިލެއްވިއެވެ. (تفسير القرطبى 261/4،
عبد الرزاق المهدى އާއި الشيخ الالبانى
އާދަޔާކަރުން ވިދާޅުވެފައި މިއީ ޙަސަން
ދަރަޖައިގެ ޙަދީޘެއް ކަމުގައެވެ. ابن ماجة،
ނަންބަރު 190)

الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.
މިއާޔަތުގައި އެބަހީ: آل عمران
ސޫރަތުގެ 169 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް الله
ބަޔާންކުރައްވާފައި އޮވޭ ޝަހީދުންނަކީ
ސުވަރުގޭގައި ދިރިހުރި ބައެއްކަމާއި
އެމީހުން ރިޒުގު އެބަހީ: ކާބޯތަކެތި
ދެވޭކަމެވެ. އެމީހުންގެ ރޫޙުތައް
މަރުވެފައިވިނަމަވެސް އެމީހުންގެ
ރޫޙުތައް އެހެން މުއުމިނުންގެ ރޫޙުތަކާ
އެއްފަދައިން ވަކިކަނުވެއެވެ. ނަމަވެސް
ޝަހީދުންނަށް ދެވިފައިވާ މަތިވެރި
ދަރަޖައަކީ އެމީހުން ދެމިހުރި ވަގުތުން
ކުރިއަށް ސުވަރުގޭގައި އެމީހުން
ކާބޯތަކެތި ދެވުމެވެ. މިގޮތުން އެމީހުންގެ
ދިރިހުރުމަކީ އެބަހީ އެއްކަމަކަން ވުމެވެ.
މިމައްސަލާގައި ދަންނަބޭކަލުންގެ
ވުދުގައި އިހްސާސް އުފެދިފައިވެއެވެ.
ނަމަވެސް އިސްލާމު ބަޔާންކޮށްދެއްވި ގިނަ
ދަންނަބޭކަލުންގެ މަޝްހޫރުބަހެވެ. އަނެއްބަހަކީ
ދަލީލުތަކުގައި ޝަހީދުންގެ ރޫޙުތައް
އެމީހުންގެ ގަބުރުތަކުގައި ވަނިކަން އަނބުރާ

ރިޒުޤުދެއްވާތާ ހުއްޓެވެ. ދެން އެބައިމީހުން
އަތޮންގައި އެބަހީ: ޤަބުރުގައި ނުވަތަ
ކަންތައްތަކުގައި ދިރިއުޅޭހުރި ނިޢުމަތުގެއަވެ.
އަދި ކާފިރުންނަށް އަދާބުދެއްވުމަށް
ކާފިރުން އެމީހުންގެ ޤަބުރުގައި ދިރުއްވާ
ފަދައިންނެވެ. مجاهد ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.
ޝަހީދުންނަށް ސުވަރުގޭގެ ތަވާއިން
ރިޒުޤު ދެއްވާ ހުއްޓެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ
މީރުވަސްވެސް ދުވާ ހުއްޓެވެ. ނަމަވެސް
އެމީހުންވަނީ ސުވަރުގެއަކު ނޫނެވެ.
އަނެއްބަޔަކު ބުނަނީ އާޚިރަތުގައި އުފަލި
މަޤާމު ބާނުން ކުރުވިފައެވެ. އެބަހީ :
އެމީހުންނީ ނިޢުމަތުގެ ޒައްދުވެރިންނެވެ.
އަނެއްބަޔަކު ބުނަނީ ޝަހީދުންގެ
ރޫޙުތައްވަނީ ފެހިކުލައިގެ ދޫނިތަކުގެ
ބަނޑުގައެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގައި
އެބައިމީހުން ރިޒުޤުވެސް ދެވެއެވެ.
އަދި އެމީހުން ކައިވެސް ހަދައެވެ. އަދި
އެހެން ނިޢުމަތްތަކުވެސް އެމީހުންނަށް
ލިބޭއެވެ. ހުރިހާ ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން
ބަލައިގަ މިލުހުން ބާރަސްކުރުވުން
ގޮތެވެ. އަދި މިވާހަކައިގައި ބަލައިގަ ގަދީމުގެ
ވާރިދުވެފައިވާމީއެވެ. تفسير القرطبى 262/4
އަދިވެސް الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.
ޝަހީދުންނަށް ޒުކާތީގޮތުން ދިރިއިބި
ބަދަލުކުރާތީވެ އެމީހުންގެ މައްޗަށްކަން
ޖަނާޒާނަމާދު ނުކުރާތާ ހުއްޓެވެ. ޝަހީދުން
ހިނަވުމާ އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް
ޖަނާޒާނަމާދުކުރުމާ ވެދު ދަންނަބަރުކާތުން
ދެބަސްވެ މަޖިލިގަނޑުވެއެވެ. الإمام
مالك އާއި الإمام الشافعى އާއި الإمام أبو
حنيفة އާއި الثورى ވިދާޅުވާގޮތުގައި ހުރިހާ
ޝަހީދުންވެސް ހިނަވަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި
އެމީހުންގެ މައްޗަށް ޖަނާޒާނަމާދުވެސް
ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ހަނގުރާމައިގެ

މައިދާނުގައި ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކޮށް
ޝަހީދުވާ މީހުން ހިނަވުމެއްވެސް
ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް
ޖަނާޒާނަމާދުކުރާ ޙައްދެއްވެސް ނުވެއެވެ. އަދި
އެންނަނިވި ބުޚާރީގައިވާ ފަދައިންނެވެ.
ޖާބިރުގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި ބަޔަކާމެދުކޮށްވި
އިޔެރު އެކަށީގެންވާ ބުޚާރީ ކުރައްވިއެވެ.
އެމީހުން (އެބަހީ: އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ
ޝަހީދުން) އެމީހުންގެ ޙަމަކާއަދު
މަޢުރޫފްކުރަފައިވެ. (نقلا من تفسير القرطبى
263/4، މިއީ صحيح ބުޚާރީއެއްކަމަށް الشيخ
عبد الرزاق المهدى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.
انظر أيضًا صحيح مسلم 1876، الترمذى
1656) السيّد سابق ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.
ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި ކާފިރުންގެ
އަތުން ޤަތުލުވާމީހުން އެމީހުން جنب
حالت ގައި ބިޔެކަކުގައިވިޔަސް އެމީހުން
ހިނަވުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އުޙުދު
ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ޝަހީދުވި މީހުން،
އެމީހުން ހިނަވުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އުޙުދު
ހަނގުރާމައިގެ ޝަހީދުވީ މީހުން، އެމީހުންގެ
އަޙްކާމަކާއަދު ވަޢުޒުމަން ސަޙާބާއި
ބަރަކާތާއި ޙައްލު އިލްމް އެކަށީގެންވާ
އަދުލުކުރައްވިއެވެ. އަދި އެމީހުން ނުވެސް
ހިނަވައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށްކަން
ޖަނާޒާނަމާދެއްވެސް ނުކުރައްވައެވެ.
ނަމަވެސް ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި
ނޫންގޮތަކުން ކާފިރުންގެ އަތުން ޤަތުލު
ކުރެވިފައިވާ މުސްލިމުންނަށްވެސް
ޝަހީދުންކަމަށް އެއިސްފައިވެއެވެ.
މިފަދަ މީހުން ހިނަވަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި
އެމީހުންގެ މައްޗަށް ޖަނާޒާނަމާދުވެސް
ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަޙާބާއި
ބަރަކާތުގެ ތެރެއިން އެކަށީގެންވާ

ބަހާތްޖެހުމުގައި އެކަށީގެންވާ އަގެއްކަން
މަރުވާމީހުން ހިނަވުމަކަން އަންގަވައެވެ.
އަދި އެކަށީގެންވާނަމަކަށް މުސްލިމުންވެސް
އެފަދަ މީހުން ހިނަވައެވެ. މިގޮތުން
އުމަރުގެ ފާރަގައި އުޘްމާންގެ ފާރާއި
ޢަލީގެ ފާރުވެސް ހިނަވައެވެ. މިހުރިހާ
ބޭކަލުންނަކީވެސް ޝަހީދުންނެވެ.
އަދި جهاد ގެ މައިދާނުގައި ނޫނަސް
ޝަހީދުންގެ ދަރަޖަ ނުވަތަ ޝަހީދަކަން
ވާނަކަމަށް ވާރިދުވެފައިވާ އެތައް
ބަރަކާތެވެ. މިސާލަކަށް ކަނޑަށް
ޒަރަޤުވާ މީހުންވެސް ވާހުރި
ޝަހީދުންނަކަށެވެ. أنظر فقه السنة 432/1،
بتصرف) ސަޙާބާއި ބަރަކާތުގެ ތެރެއިން
އިތުރަށް އެކަށީގެންވާ ބަޔާބަ ބަލިފެއްދުން
ޠާޢޫނުވާ ގޮތުގައި އެންނަނިވި ގޮތުގޮތުން
މަރުވެގެން ދާމީހުންނަށް ޝަހާދަތުގެ
ދަރަޖަ ލިބޭ ހުއްޓެވެ.

1- ބަނޑުގެ ބަލިގައި
މަރުވާމީހުން (suffering stomach pain
or ache معجم لغة الفقهاء، ص400)

2- ޠާޢޫނުގެ ބަލިގައި
މަރުވެގެންދާ މީހުން.

3- ފެންގަނޑުވެ މަރުވެގެންދާމީހުން .

4- ފާރެއް ވެއްޓި އެއްޗެއްގެ ދަށުވެ
މަރުވެގެން ދާމީހުން. (أنظر الترمذى 1063
މިއީ حسن އަދި صحيح حديث އެއްކަމަށް
الإمام الترمذى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

5- ތިމާގެ މުދާ ދިފާޢުކުރުމުގެ
ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާ މީހުން.

ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމް އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ސަޙާބާއި ބައްދަލުކޮށްލެއްވި އިރު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ޖިހާދު އައިސް ދަންނަވިއެވެ. ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ! ޖިހާދު އައިސް ޝަހީދުންގެ ދުނި ގަދަކަމުން ގެންދަން އުގޮނަމަ ހަދާނަގެތި ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ، ތިބާގެ ދުނި އާންމުން ނުދަންނަވާ! އަދިހަކު ދަންނަވިއެވެ. އެއި ޖިހާދު (ތިޔަންގެ ދުނި ގެންދަންވެގެން) ތިބާވެގެން ގޮތަކަށްގޮސްދާ ދަން ހަދާނަގެތި ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. (ތިބާ، ތިބާގެ ދުނި ދިރާއިރުކުރުގެ ގޮތުން) އެއީ ގައިގާ ތަގައިގަންނަވާނިކަމެވެ. އެއީ ދަންނަވިއެވެ. އެއި ޖިހާދު ތިޔަންނާ މަރުއިރުއިދިނަމަ ދަންވާނަގެތި ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ޝަހީދުކަމެވެ. ދަން އެއީ ދަންނަވިއެވެ. ތިޔަންނާ އަތުން އެއި ޖިހާދު މަރުވެއްޖެނަމަ ދަންވާނަގެތި ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ޙިއްޔާމަތުދުވަހު އެއީ ވާހިލު ނަރަކައިގައެވެ. صحيح مسلم (360) 225 (140)

6- ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ސަލާމަތްކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާމީހުން.

7- ތިމާގެ ދީން ރައްކާތެރި ކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާމީހުން.

8- ތިމާގެ ގޭގެ އަހުލުވެރިން ސަލާމަތްކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާމީހުން. الترمذى 1421 މިއީ حسن އަދި صحيح حديث އެއްކަމަށް الإمام الترمذى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

الإمام النسائى ރިވާކުރައްވާފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައި އަންނަނިވިގޮތަށް އައިސްފައިވެއެވެ. ޗިހަކު ތިމާއަށް އަނިޔާއެއް ކުރެވުނުކަމުން އެއަނިޔާއިން ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާމީހާ އަދިޗިހަކު ވާހަކަ ޝަހީދުކަމެވެ. (سنن النسائى 4096) މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألباني ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

ވީމާ މިބައި ވަންނަހުރި ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ސަލާމަތްކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމާ ބެހޭކަމެވެ.

9- ވިހެއުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވާ އަންހެނުން. سنن أبي داؤد، 3111 މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألباني ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. سنن أبي ދާއޫދުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވާ އަންނަނިވި އިބާރާތެވެ. "والمرأة تموت بجمع شهيد" މި حديث ގެ މުރާދަކީ ދަރިންނަބަކާމުންގެ ނަފުރިއްޔާ ތަރާތިވެފައިވެއެވެ. ބަޔަކު ބޭކާމުން ވިދާޅުވަނީ އެއީގެ މުރާދުއަކީ ދަރިމަދުވާ ބަނޑުގައި މަރުވާ އަދިރިމަދުވާ ނުވިހައި މަރުވާ އަންހެނުން ކަމުގައެވެ. حاشية السندى فى ذيل سنن ابي داؤد 12/4، دار الكتب العلمية، ط. 1، 1995م) الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެއީ ދަރިމަދުވާ ދުރިހަވަމުން އުފުދުވަރުވާ އަދިރިމަދުވާ ބަނޑުގައި އެކަ މަރުވާ އަންހެނުންނެވެ. ބުނެވެއެވެ. އެއީ ދަރިމަދުވާ ވިހައިކަމުގެ ތެރޭގައި މަރުވާ ނިފާސް ހާލަތުގެ ބަލީގައި މަރުވާ އަންހެނުންނެވެ. ބުނެވެއެވެ. އެއީ ކަނބަލުންނާއި ދުރިހަނެއްގައި ނުބައި މަރުވާ އަންހެނުންނެވެ. ބުނެވެއެވެ. އެއީ ބައިކުޑަވުމުގެ ކުރިން މަރުވެގެންދާ އަންހެނުންނެވެ. أنظر التذكرة للإمام القرطبى 180/1، دار الكتب العلمية، ط. 2، 1987م)

10- ذات الجنب ގެ ބަލީގައި މަރުވާމީހުން. سنن أبي داؤد 3111، މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألباني ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ذات الجنب ގެ ބައްޔަކީ އިންސާނާގެ އެތެރެ ހަށިގައި ނުގާ ބޮޑު ބިއްސެކެވެ. ނުވަތަ ބޮޑު ފުއްސެކެވެ. އެފުށި ނަގައި އެތެރޭ އެތެރެއަށް ފަޅައިގެންނެވެ. މިފަދަ ބަލިގައި އިންސާނާ ސަލާމަތްވުމަކީ މަދުކަމަކަށްވެއެވެ. (اُنظر حاشية السندى نقلاً من النهاية فى غريب الحديث فى ذيل سنن أبي داؤد، 12/4، دار الكتب العلمية)

11- އަލިފާނުގައި އަނދައިގެން މަރުވާމީހާ. سنن النسائى 3194، މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألباني ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިއެވެ.

ޞައްލަﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމް އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި ބައްދަލުކޮށްލެއްވި އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ޞައްﷲ އަކަލާނގެ މަގުގައި

ޖިހާދުކުރުމަށް ނުކުންނަ މީހާއަށް
ޟަމާނުވެ ވޮޑިގެންފައެވެ. އަދި އެމީހަކު
ތިމަން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް
ނުކުންނަނީ ތިމަން اللهއަށް އީމާންވެ
އަދި ތިމަން اللهގެ ރަސޫލުންނަށްވެސް
އީމާންވެ ހުރެއެވެ. ވީމާ އެމީހަކު
ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެކަމަށް ތިމަން
الله ޟަމާނުވެ ވޮޑިގެންފިއެވެ. ނުވަތަ
އެމީހަކު ޝަހީދުނުވާނަމަ އެމީހަކު
ނިކުމެގެންދިޔަ ގެއަށް އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވާ
ހިފުމެވެ. އަޖުރުދެއްވައި ޣަނީމާ
އަންނަނިވި ޘަވާބާއި ޣަނީމަތުގެ
މުދަލާއެކު އެނބުރި ގެއަށެވެ. މުޙައްމަދުގެ ނަފްސު
ވެރިކަލާނގެ ޤަސަމް
ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް اللهގެ މަގުގައި ޒަޚަމްވާ
ކޮންމެ ޒަޚަމްވުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު
އައިސް ވަރުސަނު ޙާލު އެނޑުމާ
ހުންނާނީ ހަމަ އެގޮތުގައެވެ. އެޒަޚަމުގެ
ކުލައަކީ ލޭގެ ކުލައެވެ. ނަމަވެސް އެތަނުން
ދުވާނީ މުސްކުގެ ވަސްވެހޭނެ ވަސްދުވާ ރޭއްވެ.
މުޙައްމަދުގެ ނަފްސު ވެރިކަލާނގެ
ޤަސަމް ވިދާޅުވިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް
އުނދަގޫ ކަމަކަށް ނުވާނަމަ މާތް الله
ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނުކުންނަ
ކޮންމެ ހަނގުރާމައަކާ ތިމަން ކަލާނގެ ބައިވެރިވާނެ
ނުކުމެވެވޭގޮތް ނޯވެއެވެ. އަދި އަހަރެން
މުސްލިމުންނަށް ސަވާރީއާއި
ޚަރަދު ދިނުމުގެ ވަސީލަތެއް
ތިމަން ކަލާނގެ ގާތުގައެއް ނެތް ނަމަވެސް ޚިދުމަތް
ނުވެއެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް ފަހަތަށް
އެޚަރަދު ވަސީލަތެއް ޚިދުމަތް
ނުވެއެވެ. އެޚަރަދު ވަސީލަތް ކަމެއް
އެވިޔަސްނޫން ޚިދުމަތުން ނުވުމުން ކޮންމެ
ޤަބީލަތް ތިމަން ކަލާނގެ ގާތުގައި އެވިޔަސްނުން
ނުކުމެދިޔުމަކީ ތަކުލީފަށް ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި

އެހެނަސް ބާރުގައިވެސް ތިމަން ކަލާނގެ ގާތުގައި
ބިހާދަން ނުނުކުމޭ ތިމަބޮޑިވެސް
އެވީހުނީން ވަޒަން ދުނިޔޭގެ ކުރެއްވެ.
މުޙައްމަދުގެ ނަފްސު ވެރިކަލާނގެ
ގަސަމްކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލާނގެ ޤަސަމް
އަދި ވަޑައިގެންނަވައި މާތް اللهގެ މަގުގައި
ބިހާދުކޮށް ޝަހީދުވެ ވަޑައިގެންނެވުމެވެ.
ދެން އަނެއްކާވެސް ދިރިހުއްޓެން ޤަތުލުކުރެއްވި
އެކަލާނގެ މަގުގައި ބިހާދުކޮށް ޝަހީދުވެ
ވަޑައިގެންނެވުމެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް
ދިރިހުއްޓެން ޤަތުލުކުރެއްވި އެކަލާނގެ މަގުގައި
ބިހާދުކޮށް ޝަހީދުވެ ވަޑައިގެންނެވުމެވެ.

صحيح مسلم (4859) 103- (1876)

قتادة ވިދާޅުވިއެވެ. أنس
بن مالك ސަޙާބީ ރަސޫލާމުޙައްމަދު
ޞަލްލަ އަލްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް
އަންނަނިވި ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައިދެއްވަނީ
ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ސަޙާބީ
ރަސޫލާމުޙައްމަދު ޞަލްލަ އަލްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް
ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއަށް
ވަންނަމީހަކު ޝަހީދުން ފިޔަވައި
އެއްވެސް ބައެއް ދުނިޔެއަށް އަނބުރާ
ނުއައުމަށް ބޭނުމެއް. ނަމަވެސް ޝަހީދުން
އެދިގަންނަނީ މާތް الله ދެއްވި ޝަރަފާއި
މަތިވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ދިހަފަހަރު
ދުނިޔެއަށް އައިސް އަލުން ޤަތުލުކުރެވިދާ
ގޮތުގައެވެ. ދިރުމަށް އެދި ހެއްޔެވެ.

صحيح مسلم (4868) 109 (........) خلاصة

عبدالله بن عمرو بن العاص رضى الله عنها ގެ
އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ސަޙާބީ ރަސޫލާމުޙައްމަދު
ޞަލްލަ އަލްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ވިދާޅުވިއެވެ.
"ދަރަނި ފިޔަވައި ދަންހުރި ހުރިހާ ކުށެއް
ޝަހީދުންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވޭ

ހެއްޖެވެ." صحيح مسلم (4883)
119(1886) އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީގެ
އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ސަޙާބީ
ރަސޫލާމުޙައްމަދު ޞަލްލަ އަލްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް
އަރިހުން ފިރިހެނަކު އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ.
ޖިހާދުކުރުމުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ވާއެވެ
ފިހިނަ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ ރަސޫލާ ކުރެއްވިއެވެ.
އެފިރިހެނާ މުއުމިނެއް ނަފްސާއި މުދާ ރަނގަޅު
ގެ މަގުގައި ބިހާދުކުރުމެވެ.
އެފިރިހެނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟
ރަސޫލާ ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރުމުގެ
ނަޑައިކަމުން އެއްބައެއް ޖިހާދުކުރުމާ
އެކަހެރިވެ މާތް اللهއަށް އަޅުކަން
ކުރުމަށް ދުނިޔެއިން މުޅިން އެކަހެރިވެއެވެ.

صحيح مسلم (4886) 122(1888)

މާތް الله ކުރައްވާ ސަލާމް
އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ސަޙާބީ މާތް الله
ދެކިދާނަން ބައްޕަ ވާޢަދުވެވޮޑިގެންވާ
އިސްލާމީ ދެމީހަކު ދެބައިމީހުން
ވާޢަދުވެވޮޑިގެން ޙަޤީޤަތުން ހިނގުމެން
ކުރެއްވިއެވެ. އެއިގެ ތެރެއިން އެކަކު އަނެކާ
ޤަތުލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެދެމީހުން
ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ. އެހެނީ
އަބުރާ ބަރާބަރު ދެންނެވިއެވެ. އަދި
ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ރަސޫލާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކު
މާތް اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރެއްވި އެކަކާ
އަނެއް އަށާ ޝަހީދުކުރެއްވުނެވެ. ދެން
ޤަތުލުކުރި މީހާ މާތް الله ތައުބާ ޤަބޫލު ކުރައްވާ
ދެއްވުމުން އެމީހާ އިސްލާމްވެދެއެވެ.
އަދި އިސްލާމްވެގެން މާތް اللهގެ
މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް ޝަހީދުވެދެއެވެ.

صحيح مسلم (4892) 128(1890)

(ނިމުނީ)